

מתשובת הר"ן (סימן לח), שנשאל אודות ראובן שמעון ולוי שנתחבירו והתעוררו לעבור הים ולהתקרב לארץ ישראל, ובאו לפני שם ועבר ונשבעו בנקיטת חפץ ביד על דעתם, ובוזה הלשון העידו שם ועבר: בפנינו עדים חתומי מטה נשבעו ראובן ושמעון ולוי שבועה חמורה בנקיטת חפץ ביד בשם אלהי ישראל על דעת המקום ועל דעת רבים ועל דעת הרב ר' יוסף ממרשיילא ורבי חיים צרפתי אנשי ירושלים ועל דעתנו בלי שום פתח היתר וחרטה בעולם, שישתדלו ללכת וילכו ויעברו עד שיפרי בספינה זו אשר בברצלונה העתידה ללכת שם במהלך זה עכשיו בקרוב בחדש אוקטוברי או נובמברי הבא ראשון על דעת לקבוע דירה זמן מה הן רב הן מעט בארץ ישראל או בסביבותיה בדמשק או באלכסנדריא של מצרים או בשיפרי או באיזה מקום מעבר לים וכו'. ועכשו מתחרט שמעון על שבועתו מפני שרואה אשתו מסרבת ללכת אחריו, כי הסיתוה קרוביה לבלתי לכת אחרי אישה בשום פנים, וגם שלא לקבל גט ממנו, וקשה מאד בעיני אישה לגרשה בעל כרחה, וגם כי יש קנס גוף וממון לפי המקובל מצד המלכות, וקשין גרושין, וכ"ש להניחה עגונה, וגם כי חושש עליה שמא היא מעוברת, לפיכך מתחרט חרטה גמורה דמעיקרא על שבועתו ובא לישאל עליה, ואומר: שאילו היה יודע שלא תרצה אשתו ללכת אתו, לא היה נשבע כלל. וכתב הר"ן ז"ל, ששבועה זו אינה צריכה היתר חכם, דהוה ליה נשבע לעבור על המצוה, לפי שאין האיש רשאי להניח את אשתו ולילך לו, דמחויב לה, מדכתיב (שמות כא, י): "שְׂאֵרָה פְּסוּתָהּ וְעִנְיָתָה לֹא יִגָּרַע", וכדאיתא בכתובות (סא:), וכי תימא תלך אשתו אחריו, זה א"א לפי שהוא מפרפיניאן ושנשא אשתו משם, וכיון שכן לא כל הימנו להוציאה משם ולהוליכה בקצות הארץ, וכמ"ש בכתובות (קי:). וכי תימא הרי שנינו שם (קי:): הכל מעלין לירושלים, וזה הרי האיש המתחרט יכול לקיים שבועתו אם ילך לירושלים. זה ליתא, שזה על מנת כן

נשבע שיוכל לדור בדמשק ובאלכסנדריאה או בשיפרי, וכיון שאינו רשאי לצאת משם אלא על מנת לעלות לירושלים בלבד, לא חיילא שבועה, שכל הנשבע על דעת אחת, ונמצא אותו דעת בטל, אף השבועה בטלה ולא חיילא כלל, וכדאמרין בגיטין (מו:): כיון דאמרי להו מארץ רחוקה קאתינן ולא אתו מי חיילא שבועה כלל. עכ"ד. יע"ש. ומשמע שגם הר"ן ז"ל ס"ל שיש בזה"ז דין הכפיה לעלות לארץ ישראל, שאל"כ מאי קא ס"ד שיכול לקיים שבועתו אם יעלה לירושלים. ופשוט. ובן הוא דעת מרן ז"ל בשו"ע (אהע"ז סימן עה סעיף ד) שכתב: אמר האיש לעלות לא"י, והיא אינה רוצה, תצא בלא כתובה. אמרה היא: לעלות, והוא אינו רוצה, יוציא ויתן כתובה; וה"ה לכל מקום מא"י לירושלים, שהכל מעלין לא"י, ואין הכל מוציאין משם; הכל מעלין לירושלים, ואין הכל מוציאין משם. עכ"ל. הרי דנקט בהדיא שדין זה שהכל מעלין לירושלים – קיים אף בזה"ז, וכופין לו בין האיש ובין האשה. וכן ראיתי בשו"ת מהרשד"ם (חאהע"ז סימן קכג, ד"ה הרי שנראה), שכתב, שאם האם היתה עומדת עם בתה בא"י או בירושלים, ורצון האם לצאת משם ולהוליך בתה עמה, שדבר ברור הוא שאין לה רשות לעשות כן, שהרי שנינו: "הכל מעלין לירושלים ואין הכל מוציאין אחד אנשים ואחד נשים", ופרש"י הכל מעלין את כל בני ביתו כו', ואם אתה אומר שיש רשות לאם להוליך בתה עמה לכל מקום שתצא, נמצא דברינו סותרים אלו לאלו. וזה ודאי לא יאמר אותו אלא מי שאין לו מוח בקדקדו, כי ח"ו שתקנה קלה וחלושה כזאת תתפשט כ"כ לסתור מצוה רבה – כמו דירת א"י וכ"ש ירושלים, ויתנו חז"ל רשות להם להוציא בתה ולגרשה מהסתפח בנחלת ה', או להוציאה למקום גדודי אנשים רשעים. עכ"ד. יע"ש. וכן כתב להדיא בשו"ת מהרשד"ם (סימן קכד), אחר שהביא הברייטא שהוא אומר לעלות וכו', כתב, שכיון ששאר הפוסקים כתבו את הדין בסתמא

ולא חילקו, משמע שאין לחלק בין זמן התלמוד לזמן הזה. יע"ש. וכן כתב מרן החבי"ב ז"ל בספר כנסת הגדולה (תאהע"ז סימן עה הגב"י אות כה) בדעת מהרשד"ם שהוא מהפוסקים דס"ל שכופין לעלות בזה"ז. וכ"כ הרב זרע אברהם יצחקי (חיו"ד סימן יג, דף ז"ן ע"א), בדעתו, ושסברת רבי חיים הכהן המובא בתוספות כתובות (קי:), היא סברא יחידית, ואין לסמוך עליה נגד כל עמודי ההוראה שהעתיקו את המשנה כצורתה ולא חילקו בכך. ושכ"כ הרב פני משה בנבנישתי (חלק א סימן ה, וסימן ז"ך), שאין חילוק בזמנים. וכן נדפס ג"כ בספר אורים גדולים (לימוד ריט), למהר"י זאבי ז"ל. יע"ש. וכ"כ הרב מעיל צדקה (סימן כו) בדעת מהרשד"ם, וכן דעתו נוטה ושלל כהר"ח הכהן. וכ"כ בשו"ת המבי"ט (חלק ב סימן רטו), שנשאל במי שנשא אשה ועכשיו נשאו לבו לעלות לארץ ישראל לדור שם, והיא אינה רוצה לעלות, ופסק, כאשר כל הסוחרים אינם נמנעים מללכת בדרכים, גם איש ואשתו יכולין לכופ זה את זה. וכן דעת הראנ"ח ז"ל בשו"ת מים עמוקים (סימן מד), ומהר"ם אלשיך (סימן לח). וכ"כ במגן גבורים בתשובת בן המחבר שבסוף הספר (סימן ז). וכ"כ מהר"ר מרדכי הלוי ז"ל ראב"ד קהיר בשו"ת דרכי נועם (סימן ז), שאע"פ שהירושלמי פליג, כבר דחו הפוסקים ההיא דירושלמי מקמיה תלמודא דילן, ולא שנא בין בזמן הבית או בזה"ז, ובין הוא ובין היא הכל שוין לענין כפייה זו. יע"ש. וכן נראה מכל הפוסקים שכתבו שיש מצוה לעלות לארץ ישראל בזה"ז, ומסתבר לומר שגם דעתן נוטה לכופ לעלות. וכן דעת הרמב"ן בהוספות לספר המצוות להרמב"ם (מצות עשה סימן ד), וכ"כ בשו"ת הריב"ש (סימן קא), והר"ש ׳ן' הרשב"ץ ז"ל בשו"ת הרשב"ש (סימן ב), ובשו"ת מהרימ"ט (חלק ב חיו"ד סימן כח). וכ"כ מהר"ם חאגיז ז"ל בספר שפת אמת (פרק ח), בדעת מהר"ם גאלאנטי (סימן סז), והמבי"ט בתשובה (חלק ב סימו קלא). ועוד

פוסקים רבים. וכ"כ מהר"א די בוטון ז"ל בשו"ת מחזה אברהם (סימן ב) בשם הרב נאמן שמואל ז"ל. וכ"כ היעב"ץ ז"ל בסידור בית יעקב (סולם בית אל חווק ג עין ו), וכ"כ בספרו מר וקציעה (סימן שו, גדר ישוב א"י), וכ"כ מהר"י מישקלוב ז"ל בספר פאת השלחן (הלכות א"י סימן א), וכ"כ בשו"ת תירוש ויצהר (סימן קיד), וכ"כ בשו"ת ארץ טובה (סימן ה"ן), ובאגרות חזון איש (חלק א סימן קעה). יע"ש.

מצות דיוורין בירושלים כדי להרבות – בדירים יהודים

ונמצא מבואר שגם בזה"ז יש מעלה יתירה לירושלים יותר מכל שאר ערי ישראל, ובקדושתה עומדת, וגם ישוב ירושלים קודם לשאר ערי ישראל. וגם בזה נראה שמרן ז"ל לא ס"ל כדעת התשב"ץ (חלק ב סימן ב) דס"ל דהא דמעלין לא"י – הוא משום מצות התלויות בארץ, ולא משום מצות דירה. אך מהרימ"ט בתשובה (חיו"ד סימן כח), הוכיח במישור דהא דמעלין משום מצות דירה ולא משום מצות התלויות בארץ, דאשה וכ"ש עבד אינן חייבין בתרומות ומעשרות, וא"כ איך תוכל האשה לכופ את בעלה וכ"ש העבד את אדוניו. אלא ודאי משום מצות דירה. יע"ש. והשתא ממה שפסק מרן ז"ל שאף בזה"ז יש מצוה לעלות לירושלים וכופין ע"ז, נראה דלא ס"ל כהתשב"ץ שהוא משום מצות התלויות בארץ, שא"כ אין חילוק בין ירושלים לשאר ערי ישראל, אלא ודאי שדעת מרן שטעם הכפיה, משום ישוב ארץ ישראל וכ"ש ישוב ירושלים שהוא תחילה לכל ערי ישראל, או משום קדושת ירושלים. ועי' להרש"ב ורנר ז"ל בשו"ת משפטי שמואל (מהדו"ת סימן טו אות ח), שכתב שמדברי מהרימ"ט בתשובה (חלק א סימן קלט), למדנו, שהכפיה לאשה לעלות לא"י היא מב' פנים: א. כפיית הבעל מצד תנאי הנישואין. שכל מי שנישא יודע שיכול

בן הזוג שכנגדו לכופו לעלות לא"י וע"ד כן נישא עמו. ב. כפיית ב"ד מצד המצוה שיש בעלייה זו. ואחר שהאריך בענין חיוב נשים במצות ישוב ארץ ישראל, הוסיף, דהא דכופין את האשה לעלות הוא משום שעי"ז יתרכו האוכלוסין ויגדל הישוב. ונדפס בקיצור בפסקי דין רבניים (חלק ה עמוד ז"ך). יע"ש. וא"כ הוא הדין ג"כ לגבי ירושלים שיש מצוה יתירה לרבות שם את האוכלוסין.

אם ישוב ירושלים קודם לשאר ערי א"י

ואתה תחזה למהר"ח פונטרימולי ז"ל דומ"ץ
 איזמיר בספר פתח הדביר (חלק ד, בהשמטות ^{מזכיר})
 לח"ג סימן רמה, ד"ה ועל חיוב, דף שיט ע"ג), שהביא למש"כ מהר"ם אהרן הלוי ז"ל בתשובה שבסוף ספר דין אמת (סימן ב), אשר האריך לבאר שחייבים להקדים לייסד ולבנות עה"ק ירושלם ת"ו קודם שאר ערי ישראל שקדושתה חמורה יותר משאר ארץ ישראל ובנינה קודם לבנין כולם. יע"ש. ולפי הנראה הן הן הדברים הנאמרים בספר מטה אהרן (חלק ב, דף עד"ר ע"ג ואילך), והאריך בזה הרב חתם סופר (חיו"ד סימן רג"ל, וסימן רלד), שקדושת ירושלים קודמת לכל שאר א"י, וישובה ובנינה קודם לכל, אלא דזה דוקא להקדים ולא לדחות נפשות ח"ו. והעתיק תמצית דב"ק הרב פתחי תשובה (חיו"ד סימן אר"ן אות ג). יע"ש. ומוהרש"א ז"ל בספר לחם דמעה על מגילת איכה עה"פ (איכה א, א): "שָׁרְתִי בְּמִדְיָנוֹת" (ד"ה ואפשר) כתב: אין לך מדינה שיהיו בה ריבוי מסים וארגוניות על היהודים כארץ ישראל, ופרט מן הפרט ירושלם, ואלמלא שולחין לשם מעות מכל גלילות ישראל לפרוע המסים וארגוניות שלהן, לא היו יהודים יכולין לדור בה מרוב המסים. יע"ש. וכתב מהר"ח חזקיהו מדיני ז"ל ראב"ד עה"ק חברון ת"ו בספר שדי חמד (חלק ו, מערכת ארץ ישראל סימן ד, דף סט ע"ג), שאם דיבר על זמנו, כן הוא

גם בזמנינו. ומה שכתב הרב חת"ס בתשובה (חאו"ח סימן ג"ר), שיש עלינו חוב להחזיק ישיבת ארץ ישראל, לא בשביל לסייעם למצות ישיבת ארץ ישראל, אלא בשביל עצמנו לקיים את דברי התורה, כי לולא ישיבת ארץ ישראל שם — תפוג התורה ח"ו, כמו שמבואר מדברי הרמב"ם (קידוש החודש פ"ה הלכה יג), שכל חשבון המועדות הוא מפני החשבונות של אלו שיושבין בארץ ישראל אפילו בזמן הגלות, שאין מעברין שנים וקובעין חדשים בחוצה לארץ, ואין אנו סומכין אלא על חשבון בני ארץ ישראל וקביעתם, וזה שאנו מחשבין לגלות הדבר בלבד הוא. ע"כ, וזה הוא בפרטות על ירושלים עה"ק, כי מציון תצא תורה. עכ"ד. יע"ש. וכדבריו כן כתב מרן החיד"א ז"ל בשו"ת יוסף אומץ (סימן יט), וז"ל הטהורה: ואולם שמענה ואתה דע לך דאמרו בספרי (פיסקא פ): שקולה ישיבת א"י ככל המצות שבתורה, אף בחרבנה והיה כשבתו. ולדעת הרמב"ן, היא מכלל רמ"ח מצוות עשה דאורייתא ואין פוטר אותה. ואם אל סודו תדרוש, קח לך בשמים ראש, כי בא"י כל תפלה כל תחינה החלו עולין אל השמים מעל ועשה את עולתו, לא כן בארץ העמים מסך מבדיל, ובלולים יעלו מארץ לא מטהרה או עם שרים, והוא דרך חול וכחבורתו, ובמה יתרצה עבד ה' להיות לו חלק בישיבת א"י ותורת א"י — אם לא כהחזיק ביד יושביה, וגמירי גדול המעשה (ב"ב ט.), ויהי בשלם סוכו ומעונתו. ופוק חזי פום ממלל רברכן הגאון מהר"י קולון (סוף שרש ה), על מה שהתנדבו לעניי ירושלם ת"ו, ובאו שלוחים מעה"ק לבנין בית הכנסת אשר שם, ועל זה כתב דיכולים לחתם, וז"ל: מ"מ הכא שיש לשער ולומר דאין כאן שינוי דעת בעלים, דמדהניחו עניי עירם וענייהם — משום עניי ירושלם, גילו דעתם שרוצים לזכות בהעמדת העניים שם כדי שיהיה להם בזכות העמידה שם כי רב הוא, כי שם ציוה הברכה לברך בשמו ולשרתו. עד כאן דברי הגאון ז"ל. וכמה אנו